

УДК 330.372

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V44\(2024\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-12)

Коваль Н. О., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0002-7293-3331

e-mail: nokoval@gmail.com

Пілявоз Т. М., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7535-7360

e-mail: vitan1975.75@gmail.com

Фінансова діагностика та управління ризиками щодо актуальних перетворень сьогодення

Анотація. Стаття визначає сучасні підходи та концептуальні й принципові позиції щодо фінансової діагностики, а також наявних ризиків в умовах актуальних перетворень сьогодення. Представлені наукові підходи дослідження ролі діагностики у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень для підвищення стабільності та ефективності функціонування суб'єкта господарювання, а також їх вплив на мінімізацію ризиків в сучасних умовах

Метою наукового дослідження є розробка концепцій та підходів щодо політики фінансової діагностики, яка дає можливість підвищити ефективність використання ресурсів, запровадити дієвий контроль за доцільністю інвестицій, своєчасно діагностувати ймовірність банкрутства та інвестиційні ризики. Управління та мінімізація фінансових ризиків, які базуються на виявленні потенційних сильних і слабких сторін, що впливають на формування і реалізацію ефективної стратегії фінансової діагностики, одержання переваг в процесі конкурентної боротьби за сегмент міжнародного фінансового простору.

Подальші дослідження результатів фінансової діагностики мають бути спрямовані на згучку сучасну стратегію розвитку, яка дозволить підвищити адаптаційну здатність і стійкість щодо мінливих впливів зовнішнього середовища, а також на формування дієвої системи фінансової діагностики, яка має базуватися на вдосконалених підходах та методах, з урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх факторів впливу.

Ключові слова: фінансова діагностика; фінансові ризики; управління; глобальна діагностика; фінансовий аналіз; підприємство.

Koval Natalia, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine

Piliavoz Tetiana, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine

Financial Diagnostics and Risk Management in Relation to Current Transformations

Abstract. Introduction. This article defines modern approaches, conceptual and principled positions to financial diagnostics, as well as existing modern risks in the context of current transformations. The article presents scientific approaches to studying the role of diagnostics in making sound management decisions to improve the stability and efficiency of a business entity, as well as its impact on minimizing risks in the current environment. The article states that financial diagnostics allows to take into account the financial situation in the market, to ensure harmonization of resource sources and costs for making strategic and tactical management decisions, as well as to develop a business development strategy and minimize risks. The tools studied and presented in the article provide an opportunity to study the economic and financial condition of financial market participants based on the analysis and synthesis of information.

Purpose. The purpose of the research is to develop concepts and approaches to financial diagnostics policy, which will allow to increase the efficiency of resource use, to introduce effective control over the feasibility of investments, and to diagnose the probability of bankruptcy and investment risks in a timely manner.

Results From a general point of view, the concept of diagnostics includes the identification of dysfunctions specific to its activities, as well as the analysis of facts and responsibilities, the determination of causes and measures that should lead to the improvement of the economic and financial situation. It should also be noted that the diagnostic analysis includes the localization of symptoms, dysfunctions related to the company, research and analysis of facts and responsibilities, determination of causes specific to the dysfunctions, development of specific programs of activities, where the restoration or improvement of productivity is ensured by their practical application. In fact, a company diagnosis can be motivated not only by a situation where it indicates difficulties or dysfunctions, but also when the company has a healthy state but wants to improve it.

Conclusions. Financial diagnostics consists of a set of tools and methods that help to assess the financial situation and performance of a company. From a general point of view, the concept of diagnostics includes the identification of dysfunctions

¹Стаття надійшла до редакції: 22.04.2024

Received: 22 April 2024

specific to its activities, as well as the analysis of facts and responsibilities, the determination of causes and measures that should lead to the improvement of the economic and financial situation.

It should also be noted that the diagnostic analysis includes the localization of symptoms, dysfunctions related to the company, research and analysis of facts and responsibilities, determination of causes specific to dysfunctions, development of certain programs of activities, where the restoration or improvement of productivity is ensured by their practical application.

Further research on the results of financial diagnostics should be aimed at a flexible modern development strategy, which will help to increase adaptability and resilience to the changing effects of the external environment, as well as at the formation of an effective system of financial diagnostics, which should be based on improved approaches and methods, taking into account both external and internal influencing factors.

Keywords: financial diagnostics, financial risks, management, global diagnostics, financial analysis, enterprise.

JEL Classification: : M21; E35; M31.

Постановка проблеми. Фінансова діагностика складається з ряду інструментів і методів, які допомагають оцінити фінансовий стан і результати діяльності компанії. Фінансова діагностика визначає сприятливі та несприятливі фактори, які вплинуть на майбутню діяльність компанії. Метою фінансової діагностики є проведення порівняння з аналогічними компаніями з метою встановлення параметрів ризику, прибутковості та вартості шляхом оцінки вартості капіталу (ставки дисконту). Фінансова діагностика допомагає оцінити минуле і теперішнє фінансове становище і на їх основі скласти прогнози на майбутнє.

Підприємства досить епізодично діагностують основні фінансово-економічні показники. При цьому не завжди враховуються результати діяльності підприємства, вплив внутрішнього та зовнішнього середовища. Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення достатнього рівня ресурсного забезпечення підприємства необхідна діагностика як відносних показників, так і оцінка величини запасів і витрат.

Актуальність теми обумовлена тим, що перевагою фінансової діагностики є те, вона базується на певних даних, результатах попередніх періодів. На їх основі можна будувати стратегії майбутньої діяльності, враховуючи можливості суб'єкта аналізу, а також ринку, на якому він працює.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансова діагностика має на меті виявлення слабких сторін діяльності з метою їх виправлення та сильних сторін з метою їх використання для досягнення кращих результатів. Але в ситуації, коли підприємство перебуває у скрутному становищі, діагностика має бути швидкою, оскільки час є важливим фактором для виправлення виявлених потенційних труднощів; в іншому випадку деградація може посилитися; та діагностика має бути доречною, щоб адекватно мобілізувати відповідальні фактори для прискорення процесу оздоровлення. Саме цим ключовим моментам присвячено багато наукових розробок вітчизняних та закордонних науковців, а саме О. В. Равнева, С. О. Степуріна, А. С. Варатнов, В. Г. Герасимчук, І. І. Мазур, О. Є. Найдено, В. Д. Шапіро, Т. Б.

Бердникова, А. А. Васіна, Г. О. Швиданенко, Н. М. Ветрова.

Однак, останні дослідження свідчать, що ще недостатньо вивчені окремі питання даної проблеми, враховуючи сучасну фінансову ситуацію, а також подальші дослідження мають бути спрямовані на формування дієвої системи діагностики, розроблення й удосконалення підходів та методів проведення фінансової діагностики з урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх факторів впливу, що і зумовило актуальність цієї роботи.

Формулювання цілей дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити та продіагностувати ознаки несприятливого впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на роботу компанії, яке відображається у зниженні ліквідності, втрати прибутковості, фінансової нестабільності та зростанні витрат. Саме тому застосування удосконаленої нормативної моделі діагностики дає можливість визначити перспективи розвитку та фінансові показники компанії, шляхом перегляду та порівняння цінностей компанії з цінностями сектору, в якому вона працює, а також надання відповідної інформації. Цей аналіз не дає гарантій щодо майбутніх показників, але він чітко показує минуле та поточне фінансове становище компанії, що є дуже корисним для інвесторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою фінансової діагностики є оцінка фінансового стану компанії. Нові стратегії збереження та розвитку компанії в умовах, характерних для місцевої економіки базуються на цьому діагнозі. У загальному розумінні мета фінансової діагностики полягає в тому, щоб надати фінансову інформацію тим, хто всередині компанії, а також тим, хто за її межами, та мають певні інтереси в компанії.

Користувачами внутрішньої фінансової діагностики можуть бути менеджери, акціонери або співробітники. Метою в цьому випадку є виявлення можливих ситуацій фінансової нерівноваги та прийняття нових рішень щодо управління компанією. Ці рішення ґрунтуються на визначенні походження та причини нерівноваги, яку необхідно буде вирішити [1-2].

Користувачами зовнішньої фінансової діагностики є: фінансові аналітики, потенційні акціонери, банківські чи фінансові організації, чи

навіть держава. Мета полягає в тому, щоб стежити за фінансовою здатністю компанії отримувати прибуток, її здатністю виконувати довгострокові та короткострокові зобов'язання (ліквідність і платоспроможність компанії), а також її вартість. Здебільшого зовнішнім користувачам фінансова діагностика потрібна або для надання кредитів компаніям (особливо банкам), або для прийняття рішень щодо входження в капітал компанії.

Діагностика, будучи складовою оцінювальної діяльності, передбачала підкреслення в найкращій мірі правильності й повноти сильних і слабких сторін, характерних для підприємства. Розробка стратегії компанії встановлюється практично для всіх ситуацій у межах глибокого аналізу всіх компонентів, які конкурують за здійснення діяльності. На основі діагностики можна визначити багато елементів, які можуть визначити збільшення вартості компанії або, навпаки, її зниження [3].

Практично кажучи, прогноз прогресу компанії може бути зроблений, не знаючи поточної ситуації, факт, що передбачає залежність застосування методів оцінки, заснованих на оновленні майбутніх грошових потоків або доходів, специфічних для відповідного діагнозу. Методи спадщини не можуть бути застосовані настільки в хороших умовах, не пройшовши цей етап, де все це призведе до необхідності видачі глобальної діагностики підприємства.

Діагноз має на меті опис функціональності та тенденцій еволюції до діяльності господарського органу, беручи до уваги динамічне середовище, де він здійснює свою діяльність, а також чинники, що заважають, внутрішні або зовнішні [8].

Діагностика підприємства здійснюється керівництвом підприємства, його представниками, зовнішніми спеціалістами (включаючи консалтингові компанії), змішаними командами, сформованими з внутрішніх і зовнішніх спеціалістів.

Як і будь-яка інша діяльність, діагностика підприємства передбачає наступне:

- ☐ встановлення проблем, які піддаються програмі діагностики;
- ☐ забезпечення необхідної інформації;
- ☐ аналіз і представлення результатів у звіті, де підкреслюються цілі, стан, оцінки та рекомендації.

Аналіз діагнозу не обмежується радіографією та оцінкою станів, характерних для різних явищ, але також є органічною частиною форсайт-менеджменту, відповідно, стратегічного управління. На думку відомого фахівця в галузі управління Пітера Друкера, ефективний керівник жертвує 50% часу на проблеми діагностики діяльності [4].

Економічно-фінансова шкода діяльності підприємства ніколи не буде досягнута жорстким способом, але буде заснована на існуванні певних глибинних причин, які повинні бути вирішені та

усунені дуже швидко. Проте, рішення не буде, доки менеджери не знають про потенційну складність. З цієї причини пошкодження будуть посилюватися разом із часом, якщо вчасно не вдасться втрутитися за допомогою діагностики діяльності та плану вирівнювання. Діагноз являє собою певний інструмент прогностичного аналізу. Це гарантує факторам прийняття рішень реалістичне бачення ситуації та процесу, що завдає шкоди, а також вихідну точку для створення плану реорганізації або розпуску [5-7].

Водночас кожне підприємство, яке прагне адекватно реагувати на складну ситуацію, має враховувати той факт, що воно розвивається в середовищі, яке характеризується можливостями та ризиками. Діагноз підприємства повинен оцінити потенціал бізнесу та переваги, які він отримує, де фатальна помилка може бути представлена спробою відновлення нежиттєздатного підприємства.

Глобальна діагностика була призначена у синтетичній формі та оперативним способом для сприяння виконанню функцій щодо аналізу-діагностики над знанням та інтерпретацією економічної реальності, встановлення ключових змінних для економічного зростання, інформування частин зацікавлені в результатах діагностики, у розробці вимірювань і стратегій, яких необхідно виконати, в динамічному конкурентному середовищі тощо [8].

Фінансова діяльність має особливий внесок у регулюванні та контролі діяльності компанії, оскільки завершення кожної економічної діяльності оголошується фінансовими умовами та перезапуском процесу «виробництва вартості» (враховуючи, що у спеціальній літературі прибуток припинився оголошена основною метою господарської діяльності, підкреслюючи її позицію забезпеченням життєздатності компанії й, головне, зростанням вартості підприємства) передбачатиме використання фінансових ресурсів. Таким чином, економіко-фінансовий аналіз відіграє важливу роль у глобальній або частковій діагностиці щодо діяльності підприємства [9].

Що стосується фінансової діагностики, то вона представлена нами як елемент інтегральної діагностики, специфічної для підприємства, так і окремо, як часткова діагностика, необхідна для інших категорій бенефіціарів. Як наслідок, фінансова діагностика не може запропонувати нічого, крім часткового та спеціалізованого огляду фінансової ситуації та показників компанії, її демарш спрямований на вивчення наступного:

- ☐ здатність підприємства забезпечити негайну та своєчасну кредитоспроможність, точніше уникнути ризику банкрутства;

здатність доводити достатню продуктивність, беручи до уваги ресурси, використані для розвитку діяльності;

здатність рефінансувати діяльність, розпоряджатися достатніми ресурсами, щоб подолати фінансовий ризик.

Економіко-фінансовий аналіз може являти собою компонент глобальної діагностики, специфічної для підприємства, наприклад, що стосується оцінки підприємств, бізнес-планів тощо. Але це також може бути виключно зареєстровано у межах розширеної фінансової діагностики, яка може взяти на себе іспит щодо фінансових аспектів діяльності компанії, таких як звіти про отримання кредиту на ринку капіталу або перед акціонерами. Аналіз також може бути виділений на певну проблему, що стосується ситуації компанії, беручи до уваги фінансовий аспект, але не обов'язково реєструватися у межах обставин фінансової діагностики (оцінка показників для інвестора, вивчення кредитоспроможності для кредитора тощо) [10].

Фінансовий діагноз може втручатися, як уже згадувалося, у різні ситуації, досягаючи різних відтінків, від яких вони залежать:

стає стратегічним діагнозом при пошуку як сильних, так і слабких сторін, характерних для діяльності підприємства, як щодо використання його економічного потенціалу, так і щодо використання його зв'язків із зовнішнім бізнес-середовищем;

встановлюється у формі діагнозу засновника, маючи на увазі відносини та структуру підприємства на грошовому ринку, якщо це котирується. Показники, надані цією фінансовою діагностикою, являють собою важливий елемент для скерування рішень про інвестиції або вилучення інвестицій у фондові цінні папери як для обговорюваної компанії, так і для інших інвесторів на грошовому ринку;

він являє собою оцінювальний діагноз, коли він сприяє роз'ясненню деяких елементів, необхідних для встановлення вартості підприємства, у ситуації певних інвестиційних операцій, консолідації чи поглинання тощо. Фінансовий діагноз може безпосередньо визначати майнову вартість компанії або може надати показники, необхідні для встановлення кінцевої вартості, оскільки дозволяє оцінити тривалу спроможність бенефіціара, характерну для компанії;

описує діагностику кризи, втручаючись у погляд на визначення труднощів компанії, і спрямований на її відновлення. У цьому випадку першочергова мета діагностики полягає у визначенні того, чи здатна компанія підтримувати або відновлювати кредитоспроможність у короткостроковій перспективі.

Висновки. Функція діагностики переважно пов'язана з висновками проведеного економічного та фінансового аналізу, які синтезують слабкі та сильні сторони діяльності підприємства, де в кінцевому підсумку вони будуть лежати в основі шансів на виживання. Також накладається ще один факт, що стосується діагностики підприємства, яка повинна регулярно проводитися протягом трьох-чотирьох років, а то й менше, оскільки це дозволяє керівництву досягти всіх елементів, необхідних для встановлення статусу підприємства. Підприємство створюється, потім розвивається і, нарешті, досягає зрілості, але впродовж свого життя воно може демонструвати турбулентність у своєму розвитку, яка може проявлятися у формі кризи, що часто призводить навіть до його зникнення, якщо не вжити заходів щодо усунення причин, які породили цю кризу. Проведення фінансової діагностики, хоча і має статичний характер, дозволить добре оцінити стан економічного здоров'я і, таким чином, забезпечити своєчасне визнання стану слабкості, а також може стати відправною точкою з погляду досягнення сукупності вимірювань для розв'язання питань майбутнього відновлення і надання діяльності динамічного характеру. Висновки, які випливають з вищезазначеного, полягають у тому, що діагноз і одужання - це два різних демарші, які не будуть неправильно розглянуті, навіть якщо вони можуть бути обумовлені один одним. Підхід, який ми використовуємо в цій статті, є чисто статистичним. Відсутність встановленої формальної моделі, яка б описувала функціонування фінансового сектору, виключала б структурне емпіричне дослідження взаємодії з реальним сектором. Замість цього наш теоретичний підхід концентрує інформаційний вміст широкого спектра змінних у набір, що містить кілька репрезентативних факторів, які потім можна було б реально використати в прогнозуванні. Початок із широкого спектра фінансових змінних дає достатньо простору для вибору більш відповідних зв'язків між реальними та фінансовими змінними. Основа прогнозування встановлює критерій для цього вибору. Він призначає перевагу тим факторам, які мають найбільший зв'язок із майбутнім макроекономічним розвитком. Фінансова діагностика, таким чином, дозволяє забезпечити позитивні підходи щодо визначення ступеня кредитоспроможності та збереження свого рівня ліквідності, виявлення тенденцій та закономірностей розвитку з урахуванням його фінансового стану, виявлення резервів для поліпшення фінансового стану, наявність фінансового потенціалу для підтримання платоспроможності тощо. Подальші дослідження результатів фінансової діагностики мають бути спрямовані, на нашу думку, в практичній роботі компаній, на гнучку сучасну стратегію розвитку, яка

дозволить підвищити адаптаційну здатність і стійкість щодо мінливих впливів зовнішнього середовища, а також на формування дієвої системи

фінансової діагностики, яка має базуватися на вдосконалених підходах та методах з урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх факторів впливу.

Література:

1. Стукало Н. В. Вимірювання фінансової глобалізації. Фінанси України. 2021. №6. С. 146-153. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.70>.
2. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. Київ: Видавничий центр «Друк», 2020. 320 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-16>.
3. Prakash B., Swetha N., Gopi P. Smart garbage monitoring and air pollution controlling system. International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET). 2021. Vol. 12, Is. 3. P. 698-703. DOI: <https://doi.org/10.34218/IJARET.12.3.2021.06>.
4. Танклевська Н. С., Ярмоленко В. В. Сучасний стан та проблеми функціонування фондового ринку в Україні. Ефективна економіка. 2021. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=904>.
5. Shenbagavalli S., Priyadharshini T. Design and Implementation of Smart Traffic Controlling System. International Journal of Engineering Technology Research & Management. 2020. №4. P. 28-36.
6. Tomashuk I. V., Tomashuk I. O. Enterprise development strategy: innovation and internal flexibility. Colloquium-journal. 2021. №3(90). Vol. 4. P. 51-66.
7. Шарова С. В. Проблеми ринку корпоративних цінних паперів як ефективного інструменту залучення фінансових ресурсів. Управління змінами та інновації. 2021. №1. С. 76-80.
8. Управління фінансовими ризиками. Навчальні матеріали онлайн (pidru4niki.website). 2023. URL: https://pidru4niki.com/74707/ekonomika/upravlinnya_finansovimi_rizikami.
9. Костецький В. В., Бутов А. М. Напрями побудови системи управління фінансовими ризиками на підприємстві. Український журнал прикладної економіки. 2021. Том 1. №3. С. 60-66.
10. Бездітко О. Є. Управління фінансовими ризиками підприємства. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2020. Вип. 3. С. 43-49.

References:

1. Stukalo, N. V. (2021). Measurement of financial globalization. Finances of Ukraine, 6, 146-153. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.70>.
2. Lucyshyn, Z. O. (2020). Transformatsiia svitovoi finansovoi systemy v umovakh hlobalizatsii. Publishing Center «Druk». <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-16>.
3. Prakash, B., Swetha, N. & Gopi, P. (2021). Smart garbage monitoring and air pollution controlling system. International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET), 12(3), 698-703. <https://doi.org/10.34218/IJARET.12.3.2021.06>.
4. Tanklevsjska, N. S. & Jarmolenko, V. V. (2021). The current state and problems of the functioning of the stock market in Ukraine. Efficient economy, 7. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=904>.
5. Shenbagavalli, S. & Priyadharshini, T. (2020). Design and Implementation of Smart Traffic Controlling System. International Journal of Engineering Technology Research & Management, 4, 28-36.
6. Tomashuk, I. V. & Tomashuk, I. O. (2021). Enterprise development strategy: innovation and internal flexibility. Solloquium-journal, 3(4), 51-66.
7. Sharova, S. V. (2021). Problems of the corporate securities market as an effective tool for attracting financial resources. Change management and innovation, 1, 76-80.
8. Educational materials online (2023). Financial risk management. URL: https://pidru4niki.com/74707/ekonomika/upravlinnya_finansovimi_rizikami.
9. Kostecjkyj, V. V. & Butov, A. M. (2021). Naprjamy pobudovy systemy upravlinnja finansovymy ryzykamy na pidpryjemstvi. Ukrainjsjkyj zhurnal prykladnoi ekonomiky, 1, 3, 60-66.
10. Bezditko, O. Je. (2020). Management of financial risks of the enterprise. Tavriysk scientific bulletin. Series: Economy, 3, 43-49.

